

City Deal Energieke wijken, duurzaam en sociaal

BZK heeft ons gevraagd om als Groningen mee te doen met de City Deal Energieke wijken, duurzaam en sociaal. Het doel van deze City Deal is om de energietransitie te koppelen aan het versterken van de sociaal-economische positie van de bewoners en de algehele leefbaarheid in kwetsbare wijken. BZK wil graag dat we niet alleen meedoen met de City Deal, maar ook dat we meedenken met de opzet van de City Deal. Aanleiding daarvan is o.a. onze aanpak in Selwerd, maar ook onze vernieuwende aanpak van de “Groningse wijkvernieuwing 3.0”.

De vraag van BZK aan ons is: wat lukt nu niet, maar willen we wel graag vanuit onze ambitie (waar is een doorbraak nodig)? Wat kan nu niet door het ontbreken van landelijke regelgeving/beleid maar zouden we met een experiment toch kunnen uitvoeren? Waar hebben we het rijk, met BZK als coördinerend Ministerie, bij nodig om dat voor elkaar te krijgen (daarin werken verschillende programma's vanuit BZK samen)? Het gaat dus niet om een grote subsidiepot, maar met name om experimenteerruimte om uiteindelijk massa en daarmee zichtbaar verschil te kunnen maken.

Het initiatief ligt bij Agenda Stad en het Programma Leefbaarheid en Veiligheid van BZK (Henk Jan Bierling). Zij werken binnen de voorliggende City Deal nauw samen met het Programma Aardgasvrije Wijken. Belangrijk spoor in het programma Leefbaarheid & Veiligheid betreft de aanpak van 16 grootschalige stedelijke vernieuwingsgebieden binnen Nederland. Groningen doet mee met Groningen Noord (de wijken Vinkhuizen, Paddepoel, Selwerd/Tuinwijk, Indische Buurt, De Hoogte, Professorenbuurt en de Oosterparkwijk). Dit gebied kent een diversiteit aan aantrekkelijke stadswijken, maar ook een eenduidigheid in problematiek als het gaat om armoede, gezondheid, opleiding, werkloosheid, veiligheid, ondermijning, zelfredzaamheid en woonkwaliteit. Dit is terug te zien in onze Basismonitor en in de Wijkkompassen. De achterstand van Groningen Noord vertaalt zich in een lage score voor algemene leefbaarheid en veiligheid. Wij willen juist een inclusieve gemeente zijn die verbindt en sociale tegenstellingen verkleint. Onze ambitie in de Regiodeal is dan ook om het verschil in sociaal-economisch perspectief tussen dit gebied en de rest van de stad te verkleinen en het gebied dichterbij het stedelijk gemiddelde te brengen. De focus ligt daarbij op een viertal integrale actielijnen: maatschappelijk meedoen, een prettig en veilig samenleven, kansen voor kinderen en versterking van de wijkontwikkeling.

Het ligt voor de hand om de City Deal te richten op hetzelfde gebied (Groningen Noord) en thematiek. Inmiddels liggen er daarnaast de bevindingen van de Commissie Halsema over de “Sociale impact Coronacrisis” en het Manifest van 15 Burgemeesters “Kom op voor de meest kwetsbare gebieden”. Beide pleiten er voor om de gezamenlijke aandacht van rijk en gemeenten voor de kwetsbare gebieden in Nederland door te zetten naar 2030 en waar mogelijk de aanpak te versnellen, mede omdat vanwege Corona deze kwetsbare wijken extra zwaar worden getroffen. Het gesprek hierover met het kabinet loopt via een zogenoemd Doorbraakoverleg (hieraan doet Groningen mee via onze burgemeester). Behalve versnelling en extra inzet op een aantal beleidsvelden (zie ook de kabinetsreactie middels de Kamerbrief dd. 8 oktober 2020) zullen de bevindingen van de Cie. Halsema en het Manifest van de 15 burgemeester naar verwachting tevens input worden voor het volgende kabinet.

Insteek Groningen

Het voorstel is om 2 belangrijke opgaves te combineren om daarmee een belangrijke bijdrage te kunnen leveren aan de hierboven geschetste actielijnen van de Regiodeal:

1. Hoe zorgen we ervoor dat ook de particuliere woningeigenaren met een smalle beurs mee kunnen doen aan de energietransitie?
2. Hoe zorgen we ervoor dat we bewoners in kwetsbare wijken opgeleid cq aan de slag krijgen in de energietransitie?

Toelichting

1) Hoe zorgen we ervoor dat ook de particuliere woningeigenaren met een smalle beurs mee kunnen doen aan de energietransitie?

In een aantal kwetsbare wijken in Groningen zijn we momenteel actief met het verduurzamen van de wijk, deels geïntegreerd in de wijkvernieuwing (bijv. Selwerd). Om een volgende stap te kunnen zetten bij het verduurzamen van de woningen van met name particuliere eigenaren zijn financieringsconstructies cruciaal. Vooral in kwetsbare wijken hebben woningeigenaren vaak geen financiële middelen om zelf hun woning te verduurzamen en/of een aansluitbijdrage te betalen voor de aansluiting op het warmtenet dat in een drietal wijken (Paddepoel, Selwerd, Vinkhuizen) in Groningen wordt aangelegd¹. Ook het krijgen van een persoonlijke lening is vaak niet haalbaar.

Omdat op dit moment het landelijk financieringsinstrumentarium hiervoor ontbreekt, voert Groningen momenteel in samenwerking met andere gemeenten en de VNG een tweetal onderzoeken uit:

- a) **Gebouwwebonden financiering**: Groningen heeft samen met de gemeente Hengelo (namens de 27 proeftuingemeenten) en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) het initiatief genomen om met het ministerie van BZK te komen tot een landelijk aanpak voor (woonlastenneutrale) gebouwwebonden financiering, een (integrale) ontzorgingsaanpak en een standaard voor energieprestatie-garanties. Dit traject is voor de zomer gestart en de resultaten zullen in Q1 2021 worden geïmplementeerd door middel van 'botsproeven' in verschillende proeftuinen. Bij succes biedt dit de mogelijkheid tot verdere opschaling.
- b) **Financiering warmtenetten**: De huidige wijze van financiering en exploiteren van warmtenetten maakt het onmogelijk om grondgebonden woningen woonlastenneutraal aan te sluiten. De gemeente Groningen onderzoekt op dit moment welke alternatieve mogelijkheden er zijn om het warmtevraagstuk te benaderen en te financieren. Daarbij wordt gekeken naar de verschillende bronnen, het warmtenetwerk, de organisatie en governance, alsmede de financiering. Bij deze aanpak wordt eveneens de samenwerking en afstemming gezocht met andere gemeenten in Nederland. Deze afstemming verloopt in samenwerking met de VNG.

Belangrijke randvoorwaarden voor een succesvolle implementatie, met voldoende schaal zijn wet- en regelgeving, ontzorging, financiering, 'level playing field', garanties, etc., waarvoor we het Rijk nodig hebben. In het geval van warmtenetten gaat het ons inziens om een nieuwe nutsvoorziening, waarvoor we met het Rijk afspraken moeten maken wie wat betaalt of garant staat en op welke manier.

Uiteraard is BZK bij beide onderzoeken actief betrokken. In deze City Deal volgen en ondersteunen we dit proces.

Een ander aandachtspunt in onze kwetsbare wijken zijn de straten waarvan een deel in bezit is van een corporatie, en een deel is verkocht aan particuliere eigenaren: **het 'gespikkeld' bezit**.

De corporaties hebben een eigen onderhoud- en beheerprogramma, inclusief het verduurzamen van hun woningvoorraad. De particuliere woningen maken daar uiteraard geen onderdeel van uit, terwijl de eigenaren van deze woningen in veel gevallen niet de mogelijkheden hebben om hun woning zelf te verduurzamen. Zij kunnen dus niet meedoen als de corporatie de woningen in hun straat verbetert cq verduurzaamt. Terwijl het veel efficiënter/goedkoper kan zijn om tegelijkertijd deze woningen wel mee te nemen. Ons voorstel is om voor één buurt in overleg met de corporaties in beeld te brengen wat de mogelijkheden en knelpunten zijn, als mogelijke input voor deze City Deal.

¹ Vooralsnog worden alleen de grote corporatiecomplexen aangesloten op het warmtenet. De particuliere woningeigenaren vallen buiten de boot. Wel voeren we momenteel mbv proeftuingeld in Selwerd 2 pilots uit om grondgebonden woningen alsnog aan te sluiten.

Voorbeeld hierin is de gemeente Tilburg, waar op dit moment een pilot loopt om particuliere woningen mee te nemen bij het verduurzamen van woningen door de corporatie.

2) Hoe zorgen we ervoor dat we bewoners in kwetsbare wijken opgeleid cq aan de slag krijgen in de energietransitie?

Het verduurzamen van wijken brengt uiteraard werkgelegenheid met zich mee, zeker als het wordt gecombineerd met een brede aanpak in het kader van de wijkvernieuwing. Woningen worden verbeterd en verduurzaamd, warmtenetten worden aangelegd (mogelijk in combinatie met het opknappen van de openbare ruimte). In een wijk als Selwerd worden via het wijkbedrijf bewoners van de wijk (en omliggende wijken) ingezet: dit betreft bijvoorbeeld energiecoaches, verkeersregelaars of een klussendienst bij de corporaties. Dit betreft echter slechts enkele bewoners, deels op vrijwillige basis, deels als participatiebaan (al dan niet gecombineerd met een opleiding). De vraag is op welke manier veel meer bewoners van kwetsbare wijken mee zouden kunnen doen cq kunnen worden opgeleid en daarvoor de juiste prikkels ontvangen. Met deze inzet willen we massa maken met ons wijkbedrijf en de persoonlijke ontwikkelkansen van onze (kwetsbare) wijkbewoners sterk vergroten.

Rond deze opschaling lopen we tegen een aantal belemmerende regels van het rijk aan. Om deze belemmeringen en gewenste prikkels goed te kunnen duiden, hebben we momenteel nader overleg met onze collega's vanuit het Sociaal Domein en Werk en Inkomen. Doel daarvan is om de mogelijkheden en knelpunten in beeld te brengen, als mogelijke inzet voor een proeftuin in het kader van de City Deal. Randvoorwaarde is tegelijkertijd dat de verduurzaming van wijken op een meer grootschalige manier daadwerkelijk gaat plaatsvinden en hand in hand gaat met een ontwikkelperspectief van de bewoners. Door persoonlijke ontwikkeling, participatie en bij voorkeur perspectief op werk en door verbeterde financieringsconstructies om energie-armoede te voorkomen, zoals geschetst in paragraaf 1..

Urgentie

De RUG heeft onlangs een onderzoek afgerond naar het effect van de stijgende energieprijzen op het besteedbaar inkomen in Groningen. Hieruit blijkt dat op dit moment al circa 15 % van de huishoudens meer besteedt aan energielasten, dan dat ze eigenlijk beschikbaar heeft (na aftrek overige minimaal noodzakelijke uitgaven van netto besteedbaar inkomen). Een dergelijke kostenpost kan voor menig kwetsbare huishouden aanleiding zijn om extra te bezuinigen op activiteiten en bestedingen achterwege te laten die juist de gezondheid, preventie en de persoonlijke ontwikkeling ten goede komen.

Door de verwachte stijging van de gasprijzen zal dit percentage de komende jaren alleen maar verder stijgen (in 2030 wordt verwacht dat dit 17 % zal zijn). Kortom: het beperken van het gebruik van (fossiele) energie wordt steeds belangrijker, ook als bijdrage aan de gewenste "gelijke kansen" en een beter kunnen participeren in de samenleving.